

direktør Lorentz Vogt

Da administrasjonsrådet blev opprettet, betegnet dette et kompromis med tyskerne. — Opnevnelsen fant sted i den tyske legasjon. Administrasjonsrådets medlemmer var på forhånd godtatt av tyskerne, efter at en del av tyskerne mindre akseptable menn var sjaltet ut.

Spørsmålet blev: Hvor langt skal det kompromiseres bl. a. på det forretningsmessige område.

For administrasjonsrådet forelå her to spørsmål: Hva skal vi gjøre med statens egne bedrifter, og hvilke råd skal vi gi det private næringsliv?

Staten drev bl. a. før krigen flere militære verksteder: Horten, Kongsberg, Raufoss, Kjeller. — Alle disse blev efter overenskomst mellom administrasjonsrådet og tyskerne satt i drift og fabrikkerte krigsmateriell for tyskerne. Dette fortsatte utover administrasjonsrådets tilbaketreden. Produksjonen begynte iallfall delvis mens kampene ennå var igang i Norge. Hundrevis av hensyn bl. a. til arbeiderne til å undgå tyske arbeidere og tysk ledelse har spilt inn. Det er da heller ikke meningen å kritisere administrasjonsrådet i denne forbindelse. Mens dets opptreden bærer intet spor av eller har den fjerneste likhet med den betingelsesløse motstandsvilje som nå proklameres som det eneste nasjonalt riktige.

Overfor det private næringsliv hadde administrasjonsrådet valgt mellom to linjer: Man kunde tilråde en stille, passiv sabotasje — eventuelt en aktiv — eller man kunde opta et mere eller mindre positivt betonet samarbeide.

Det siste alternativ blev valgt. — Administrasjonsrådet kom derved til å yde fienden megen og effektiv bistand. Men det reddet også store norske verdier og muliggjorde en sterkere senere motstand. — Det er delte meninger om administrasjonsrådet valgte den rette eller den gale linje. Det er lett å betegne dets opptreden som unåsjonal. Mange har fått den betegnelse for meget mindre. Nærværende forfatter mener at administrasjonsrådet valgte den riktige — ja på det tidspunkt eneste mulige linje. Men administrasjonsrådets medlemmer skulde efter frigjøringen straks offisielt ha vedstått sig samarbeidslinjen og ikke latt som om de i virkeligheten var noen ganske formidable sabotører fra første dag av — for det var de ikke.

Til opprettholdelse av næringslivet gjennom samarbeide med okkupantene blev opnevnt et spesielt organ: Nevnden for industri og omsetning. Denne fikk sitt oppdrag 3. mai 1940. Den kom til å bestå av: advokat Einar Sunde (formann), direktør C. W. Eger (elektrokjemisk) direktør, Gunnar Schelderup (Christiania Spigerværk), grosserer Carl Bøyesen (nu formann i Norges Handelsstands Forbund) og forretningsfører Volan (Arbeidernes faglige landsorganisasjon).

Nevnden blev sittende til 15. mars 1941. Av dens virksomhet falt således ca. 5 måneder før og ca. 5 måneder etter 25. september 1940. Da den nedla sitt hverv var det, fordi dens arbeide som centralorgan i alt vesentlig var avsluttet. Den hadde fått opnevnt de nødvendige bransjenevnder, som kunde føre arbeidet videre. — Forskjellige av nevndens medlemmer gikk også inn i disse nevnder, som først blev avvirket i 1942 og 1943.

Nevnden arbeidet raskt og meget dyktig. Hertil bidrog i høy grad dens fordomsfrihet overfor okkupantene. Det var nærsagt daglige konferanser i Reichskommissariat. Dens medlemmer reiste sammen med tyske forhandlere til Stockholm. Det blev foretatt befaringer i Norge m. v. Nevnden har i høy grad fortjenesten av at forholdene i okkupasjonsstiden blev så levelige som de tross alt blev — særlig i den første tid. Men vil man anerkjenne nevndens store positive arbeide, må man også anerkjenne samarbeidslinjen som riktig eller iallfall forsvarlig — sett ut fra et nasjonalt synspunkt. Gjør man ikke det, kommer man ikke bort fra, at nevnden mangen gang befant sig i faretruende nærhet av straffelovens § 86. Men selv om det strider mot manges nasjonale opfatning å anerkjenne et positivt samarbeide med okkupantene, må dette efter nærværende forfatters mening aksepteres for det daværende tidsrum. Det er ingen grunn til å kritisere nevnden. Man skal godta dens handlinger og beslutninger som målestokk for hvad gode nordmenn med rette kunde gjøre.

Men nettop herfor må alle dens papirer offentlig frem som de offisielle dokumenter de er. Det skulde synes selvsagt, at nevnden efter frigjøringen så snart som mulig hadde henvendt sig til myndighetene og hadde sagt: Her er vårt arkiv. Her er våre optegnelser. Selv står vi med glede til disposisjon med alle detaljer. Vi ønsker et reelt og åpent oppgjør. Vi ønsker det så meget tryggere som vi — en offisiell nevnd — selvsagt har god samvittighet i enhver henseende. Man skulde også trodd, at riksadvokat og erstatningsdirektoratet fra første stund av hadde vært interessert i å skaffe alle opplysninger tilveie.

Men ingen av disse ting fant sted. Som administrasjonsrådet satt på sine papirer, centraladministrasjonen på sine forholdt nevnden for industri og omsetning sig helt passiv. Den bedrog intet til belysning av tidsforholdene. Da så endelig erstatningsdirektoratet overlater til o. r. saksfører Rjøed å skaffe opplysninger, oppføres en underlig scene: Rjøed optrer som den strenge forhørsdommer, mens nevndens medlemmer beryrer, at de har ikke gjort noe galt. Der skapes en straffe- og forbryteratmosfære, hvor der skulde vært et selvsagt åpent og tilidsfullt samarbeide. Denne besynderlige forkvakling av situasjonen førte til en videre mørklegning av nevndens arbeide, selv om en del kom frem.

Den konsekvente mørklegning av alle hjemlige myndigheters arbeide bidrog til stadig sterkere å underbygge den falske forestilling, at Norge helt fra 9. april hadde befundet sig i en kompromisløs kamp mot okkupantene, hvor bare noen unåsjonale elementer hadde svikket.

Men det er klart at denne fortelseskampanje ikke kunde seire evig. Det er bare et under, at den har kunnet holde det gående så lenge. Det skyldes mange for norsk demokrati lite smigrende omstendigheter. Men en gang måtte det sprekke. Spørsmålet var bare: Hvor sprekker det først?

På det politisk-administrative område var det krefter som var interessert i en fortsatt mørklegning helt overlegne: Administrasjonsrådet — tildels med direkte forbindelser innen Hjemmefronten — centraladministrasjonens høieste embedsmenn. Dertil regjeringen som var interessert for å opprettholde legenden utad om vår store tapperhet og ubøielige kampmot. På den annen side stod det meget og urettferdig baktalte presidentskap, de gamle stortingsmenn, som for størstedelen var satt utenfor, utrensede embedsmenn og funksjonærer. Alle disse hadde en felles interesse i å få kortene lagt på bordet. Først der igjennem kunde der bli perspektiv over forholdene. Deres handlinger — også dem, som kan kritiseres — vilde der igjennem få sin rette belysning ut fra tidens forhold. Men hvad maktet disse grupper? Hvilket gehør kunde de vinne?

På det økonomiske område var forholdene noe anderledes. Et økonomisk landssvikoppgjør lot sig til syvende og sist ikke gjennemføre i mørklegningens tegn. På dette område måtte fortelses-politikken sprekke før eller senere. Her var kreftene mere jevnbyrdige, når man kom inn til de for fiendens virkelige betydningsfulle leveranser og arbeid. I over to år fant tautrekningen sted mellom dem som ikke viste noen interesse herfor. Men antallet av advokater, som forlangte klarhet øket. Flere og flere av standens beste menn kom med. De samledes. De konfererte. Presset på riksadvokaten blev sterkere. Endelig siste høst gav riksadvokat Aulie politiet ordre til, at arkivet fra nevnden for industri og omsetning skulde skaffes tilveie.

Og så!
Jo, så. Kom den store overraskelse.

Arkivet var forsvunnet. 3 til 5 jernskap — der menes formentlig arkivskap — har under okkupasjon

nen avhentet og bragt bort av ukjente menn. Ingen vet av hvem. Ingen vet hvor hen.

Av nevndens medlemmer har formannen avlevert sitt dossier. Fra de øvrige foreligger intet.

Blir nevndens arkiv — grunnlaget for det økonomiske rettsoppgjør — borte for alltid, risikerer man, at uskyldige mennesker blir dømt, fordi man kan komme til å trekke grensen for berettiget og uberettiget galt. Det er enhver borgers selvsagte moralske plikt å bidra sitt til, at så ikke skjer. Straffeloven har også et par bestemmelser, som understreker denne moralske plikt. Således heter det i straffelovens § 172:

«Med bøter eller med fengsel inntil 1 år straffes den som skjønt det kunde skje uten å utsette ham selv, noen av hans nærmeste eller noen uskyldig for tiltale eller fare for liv, helbred eller velferd eller tap av den borgerlige aktelse undlater å opplyse omstendigheter, der godtgjør at en for en forbyrte tiltalt eller dømt er uskyldig eller medvirker til en sådan undlatelse.»

Under krigen blev mange dokumenter borte. Dog er mere bevart enn man skulde tro. At hele arkiver forsvant uten at noen tysk eller NS-interesse eller frykt fra disse skulde tilsi det, er til en viss grad overraskende. Men mere underlig er det, at der skulde gå over 2 år etter frigjøringen før forholdet søkes bragt på det rene.

Lorentz Vogt.